اولوتانزینین آدی ایله

آذربایجان ائل بیلیمی

درنگـــی نین آیلیق ایچ بولتنـی

آبان (قیروو آیی) ۱۳۹۱

قیـرخ یئددینجی سایـــی

رداکته هئیتـــــــــــــــی :

علیرضا صرافی، محمد علیپور مقدم،

کاظـم عباسی

باش یازار : احد فرهمندی

جیلد طراحی: محمد علیپور مقدم

www.azelbilimi.com

E-mail: info@azelbilimi.com

azelbilimi@yahoo.com

ایچینده کیلر

اؤن سؤز ۲

ایلکویون/ علیرضا صرافی ۳

اوشاقلیقدا اویناديغیم اویونلار(۱)/
سوسن نواده‌رضی ۸

تبریز اوتاق ایچی اویونلاریندان/
محمد الفت ۱۷

تبریز اویونلاریندان/ احد فرهمندی ۲۴

عجب‌شئر اویونلاریندان/
آی‌تک پاشائیان ۲۹

خودآفرین ده بیر نئچه اویون/
محمد علیپور مقدم ۳۳

گول_ گول ۴۱

فولکلور داراغی ایله ۴۳

مرند شهریندە اوشاق اویونلاریندان/
محمدعابدین پور ۴۳

دونیانین ان اسکی اویونجاغی ۵۰

کیتاب تانیتیمی ۵۱

اؤن سؤز

زنگین عادت_ عنعنه‌لره یییه اولان آذربایجان تورکلرینین فولکلورو، بوتون تورک دونیاسی‌نین یییه اولدوغو اورتاق دَیَرلردن باشقا، هم ده اؤزونه مخصوص اؤزللیکلری وار. خالقیمیزین دَیَرلی، فولکلور نمونه‌لریندن بیری ده اوشاق اویونلاریدیر. چوخ اسکی چاغلاردان بری، بو اویونلار نسیلدن_ نسیله کئچرک بو گونوموزه‌دک گلیب چاتمیشدیر.

بو اویونلار اوشاق یاشامی‌نین بیر چوخ یؤنلرینی اؤزونده عکس ائتدیریر. اوشاق اویونلاری موضوع، مضمون، یارانما یولو و فورمالاری باخیمیندان دا چوخ گوجلودور. اوشاق اویونلاریندا یوکسک اینسانی دویغولار: شرّی جزالاندیرماق، یاخشیلاری قوروماق، اونلارا دایاق دورماق و ... بو کیمی مثبت کیفیتلر بللنیر.

اویونلار اوشاقلاردا، یئنی‌یئتمه‌لرده هابئله گنجلرده جلدلیک، چئویکلیک، دیری باشلیق، حاضیرجوابلیق و ... بو کیمی مثبت جهتلر یارادیر.

نه یازیق کی فولکلوریک اویونلارین چوخو، زامان_ زامان اونودولموش، یالنیز بیر نئچه‌سی کتابلارلا یاشلیلاریمیزین یادداشیندا قالمیشدیر.

کئچن ایللرده آذربایجان ائل بیلیمی، ۱۴ و ۱۵_جی سایلارینی اویونلارا اختصاص وئرمیشدیر. بوندان علاوه باشقا عادی سایلاریمیزدا دا آرا_سیرا اوشاق اویونلارینا یئر وئریلمیشدیر. ایندی ایسه الینیزده اولان ۴۷_جی سایی، ائله‌جه ده گلن سایییمیز یئنه ده همین موضوعدا یئنی بیر اؤزل سایییمیز سایلماقدادیر. اوخویاجاغینیز بو سایلاردا، اولا بیلر بیر نئچه اویون یازارلار طرفیندن تکرار یازیلمیش اولسون، اونلارین هامیسینی گتیرمک ندنی، اویونلاردا ژانر فرقی اولدوغو اوچوندور.

سایین اوخوجولاردان رجا ائدیریک اؤز بؤلگه‌لرینده اوشاق فولکلوروندان اؤزللیکه کئچمیش و ایندی اوینانیلان اوشاق اویونلاریندان توپلاییب، **ائل بیلیمی** درگیسینه گؤندرسینلر.

ایلکویون

علیرضا صرافی

نوت:
بو یازیدا ایشلتدیگیم «İLKOYUN- ایلکویون» ترمینی اصلینده «ایلک اویون» یا خود دا «ایلکین اویون»- عیبارتی‌نین ییغجام ویا دا قیسادیلمیش فورمودور.
بو یازیدا وئریلن نمونه‌لر عموما تبریزدن توپلانیب و بیر نمونه ده مرندین چای هرزند کندیندن وئریلمیشدیر.
تبریزدن وئریلن نمونه‌لرین ادبیاتیندا تبریز شیوه‌سی قورونموشدور.

اوشاق فولکلورو مضمون باخیمیندان اوشاقلارین یاش خصوصیتلرینی و پسیکولوژیسینی نظره آلماقلا یارانیر. بو آرادا چوخ کیچیک یاشلی اوشاقلار اوچون ایلک اویون اولاراق چوخلو اویونلار وار.
ایلکویونلار، هر کسین عؤمرونده اویناديغی ایلک اویونلاردیر. بونلارین اساس مقصدی، اوشاق اوچون سئویندیریجی و اَیلنجه‌لی آنلار یاشاتماقدیر. اوشاق بو اویونلار واسیطه‌سیله اویناماغا آلیشار ، دئمک ایلکویونلارین بیر مقصدی‌ده کیچیک یاشلی اوشاقلارا اویون اؤیرتمکدیر.
بو اویونلاردا اوشاغین بویون اوخشاییب، اونو نازلاییب، الینی، باشینی، اوز-گؤزونو تومارلایار. کیچیک یاشلی اوشاغین اودوزماغا تحملو اولمادیغی اوچون اساسا بو اویونلاردا اودان، اودوزان اولماز.
ایلکویونلارین آپاریجیسی بیر نفر بؤیوکدور. مثلا اوشاغین آناسی یا بؤیوک باجیسی یا دا خیردا اوشاغا حیمایه‌چی کیمی داورانان هر هانسی بیر بؤیوک اوشاق.

بو اویونلاردا اوخونان شعرلرین اکثریتی ده بؤیوکلر طرفیندن اوخونار و اوشاق داها چوخ دینله‌ییجی کیمی اویونا قاتیلار. اوخونان شعرلرین هاواسی‌نین اولدوقجا محبتلی لحنی وار. اکثر ایلکویونلارین سونوندا دا خیرداجا اوشاغی باغیرلارینا باسیب اؤپراؤپرلر، یا دا اونو قیدیقلاییب گولدورورلر.

آشاغیدا تبریزدن توپلادیغیم بیر نئچه ایلکویون وئریلیر[1]:

- **لو، لو، لو، لو حووضه**

اوشاغین الینی اللرینه آلیب، آووجوندا بارماق ایله بیر داییره چکیب، اوخویارلار:

- لو، لو، لو، لو حووضه،
- دؤت بیر یانی سَـــبزه.

سونرا جیری بارماغی بوکرک

- بیر قوش گلدی سو ایشماغا

ایکینجی بارماغی بوکرک

- بو توتدی،

آرا بارماغی بوکرک

- بو پیشیردی،

دؤردونجو بارماغی بوکرک

- بو یئدی،

سونرا باش بارماغین باشینا چالیب، دئیرلر:

- بونا دئدیله:
کوله قالاسان، بؤیومییه‌سن،
کوله قالاسان، بؤیومییه‌سن.

- **بربرینجی**

بیر اوشاغین بارماقلارین سایاراق بئله اوخویارلار.

ایینه _ ایینه/ اوجو دویمه/ بربرینجی/ شام آغاجی/ شاطیر گئچی/ قوز آغاجی/

---

[1] - صرافی علیرضا دیلماج درگیسی فولکور اؤزل ساییسی (۱) سایی ۲۴-۲۱ - بئشینجی بؤلوم - اوشاق فولکلورو

قوتور گئچی/ هاپپان/ هوپپان/ یاریل/ ییرتیل/ سو ایش/ قورتول!

قورتول سؤزو هانسی بارماغا دوشسه اوشاق او بارماغینی قاتلار و یئنه ده بؤیوک آدام همین سؤزلری باشدان اوخویار:

ایینه - ایینه/ اوجو دویمه/ بربرینجی/ ...

و بئله‌لیکله اوشاغین اون بارماغی دا قاتلانیب، اویون سونا چاتار.

• سینیق قول

بیر اوشاغین الیندن توتوب، اهمالجا قاوزاییب، ائندیرر و بو شعرلری اوخویارلار:

سینیق قول ها سینیق قول،
سویاا گئدر سینیق قول،
سودان گلی سینیق قول،
بیر تیکه چؤرح گؤرنده

سونرا دا قولونو داها دا قاوزایاراق دئیرلر:

دوم _ دوز دوراا‌ر سینیق قول
دوم _ دوز دوراا‌ر سینیق قول

• کهلیگیمین باشی ساری

نئچه اوشاق دوره ایَلشر، بیر خیرداجا اوشاغی دا آرالارینا اوتوردوب، اونو اؤزلرینه کهلیک ائدرلر. سونرا هامیسی باشلارینا بیر چادرا یا دا ملافه چکرلر. خیرداجا اوشاغین باشینا تومارلایاراق، بو شعیرلری اوخویارلار:

کهلییمین باشی ساری،

ساچلارینی تومارلایاراق

ساچی ساری،

دوداقلارینی اوخشایاراق

دیمدییی ساری

قوللارینی،

قاناتی ساری،

و نهایت آیاقلارینا ال چکرک

اَیاغی ساری،

سونرا دا بیردن اللرینین آرخاسیله ملافه‌نی یئل‌لندیریب، اوخویارلار:

کهلییییم ققوو، ققوو، ققوو
کهلییییم ققوو، ققوو، ققوو

• مرزی ها بالا مرزی

بیر اوشاغین باشینی دیزلرینین اوستونه قویوب، کورگینه ووراراق دئیرلر:

مرزی ها بالا مرزی
گئتدیم گؤردوم
دره‌ده بیر آآآت اؤلوپدی،
آشی گیریب قاشینا،
قارقالار ییغیلیپ، باشینا،

سونرا اوشاقدان سوروشارلار:

قارقاسان، سرچه؟

اوشاق «قارقا» دئسه اونو سانکی «قارغا» دیمدیکله‌ییرمیش کیمی قار_قار دئییب، قیرتارلار، «سرچه »دئسه اونو جوک_جوک دئییرک اهمالجا چیمدیکلرلر.

بو اویونون شعرلرینده باشقا واریانتلار دا وار اوجمله‌دن:

بیر اوشاغین باشینی دیزلرینین اوستونه قویوب، کورگینی کوفته دؤین کیمی دؤیوب، دئیرلر:

بیزیم کتده
کوفده‌نی بئلَـه دؤیلله

سونرا بارماقلارینین اوجویلا کؤرگینه باساراق:

یاپبانی بئلَـه یاپاللا
گئتدیم گؤردوم
دره‌ده بیر آآآت اؤلوپدی ...

دوامیندا عینیله یوخاریداکی شعرلری اوخویار و اوشاغین قارغا یا دا سئرچه کیمی دیمدیکلرلر.

بیر باشقا واریانتی‌نین دا بئله بیر شعیرلری وار:

بو کیشی مسکنه‌دی
آغزی گ...ندن قره‌دی
گئتدیم گؤردوم
دره‌ده بیر آت ...

عینیله یوخاریداکی شعرلری اوخویار و اوشاغین قارقا یا دا سئرچه کیمی دیمدیکلرلر.

آشاغیدا اوخویاجاغینیز ایلکویونو دا **محمد عابدین پور** مرندین چای هرزند کندیندن توپلامیشدیر :

- **تاپمیشام ها تاپمیشام**

بو اویونو قیز اوشاقلاریله اوینارلار:

قیز اوشاغی دئیر:

- تاپ، تاپ

آناسی دئیر:

- اینجی قیزیم/ نانه قیزیم / پالاندوزوم/ نه تاپدیرسان؟/ وئر من ده تاپدییم!

قیز دئیر:

- یوخ یوخ/ آغام ووراr/ آغام سؤیر

آناسی دئیر:

- ائله ده بیر چوبوق وئر چکک !

قیز اوشاغی الینی چوبوق شکلینده توتوب، آناسی اونون کیچیک بارماغینی سوروب دئیر:

- آجیدی ها آجیدی

بیرده سوروب، بئله دئیر:

- شیریندی ها شیریندی
منیمدی ها منیمدی
تاپمیشام ها تاپمیشام

اوشاقلیقدا اوینادیغیم اویونلار (۱)

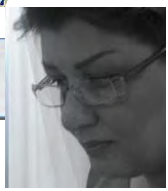

سوسن نواده‌ی رضی

ایضاح: متنده گئدن شعرلر و دیالوگلار تبریز آغزیله یازیلمیشدیر.

پوشتک گئچدی

بونو چوخ اوینامیشیق...۶-۷ یاشدان ۱۴-۱۵ یاشی اولانلارین اویونو ایدی. اوغلانلار داها چوخ اویناردیلار. کیچیک یاشلاردا اوغلان_ قیز قاریشیق اویناردی، بیر آز بؤیویونجه، آیری_ آیری اویناناردی. دؤرد_ بئش اوشاق بیر آرایا گلیب، سیرا دوزولوب اییلیب اللرینی دیزلرینه قویاردیلار. اوشاقلارین بیری اونلارین اوستوندن آتیلا_ آتیلا کئچردی. آتیلاندا ایکی اووجونو اییلن اوشاغین کورگینه دایاییب، قیچلارینی تماما آچیب قوش تک اوچار کیمی آتیلیب او بیری اوشاغین اوزرینه کئچردی، آخیردا دا اؤزو اییلیب الین دیزینه قویاردی و سیرا ایله آتلانیب اویناردیلار.

ایندی همین بو حرکتلرین بنزرینی ژیمناستیک کلاسلاریندا چوخ باهالی قیمتله اوشاقلارا اؤیردیرلر. خرَکدن آتیلماغا بنزردی بو اویونو بیز لاپ موفته‌سینه، هئچ آتا_ آنالارا خرج آچمادان همین ژیمناستیک حرکتلری بیر_بیریمیزی یامسیلایاراق اؤیرنردیک. مثلا اوتاغین بوجاغیندا دقیقه‌لرجه باش آیاق دوراردیق، باشیمیز یئرده، آیاقلاریمیز ایسه جوتله‌میش، گؤیده اولاردی! هر کس داها چوخ ترسه دایانسایدی او قازاناردی. حتی اللریمیز اوسته دایاناردیق. سحری یورغان_ دؤشکلری ییغمامیش، اوتاغین اورتاسیندا، بئش اون دانا مایاللاق سالاردیق، آیاقلاریمیز بیر_

بیرینه ایلیشردی، هارای بیدادلاریمیز، میرتداشما سسیمیز یئددی همسایانی اویاداردی! بیردن گؤرردین پنجره‌یه بیر داش آتدیلار!
یا گئدیب اوتاغین بوجاغینا دایاناردیق. آیاقلاریمیزی او دووار_ بو دووارا دایاییب، میمون کیمی، دووارا دیرماشاردیق و اللشردیک باشیمیز تاوانا دَیسین. من بو ایشی هئچ باشارا بیلمه‌دیم. باشارانلاری دا (او جمله‌دن عم‌اوغلومو) همیشه قیسقاناردیم!

قاچان _ قاچان (قووالا قاشدی)

کوچه‌لرده یا حیطلرده اوشاقلار، اوغلانلی_ قیزلی ییغیشیب آرالاریندان بیر قورد سئچردیلر.
قوردو بئله سئچردیلر کی، هاممی بیر الینی قویاردی قولاغینا و بیرگه دئیردیلر:

– قوم...پا...نیی...یه
کؤ...مه...کیی...یه

بونو دئییب هرکس الینی گتیرردی آشاغییا. بعضیلری الی‌نین اوزون گتیرردی، بعضیلری ده الی‌نین ایچینی گتیرردی. الی تک گلن چیخاردی ائشیگه. او قدر «قومپانیه» ائلردیلر کی آخیره بیری قالاردی. آخیره قالان قورد اولاردی. اوشاقلار داغیلیشیب هارایلاردیلار:

– قوووت گه منی توت!

قورد یومولاردی اوشاقلارین اوستونه، هر کیمی توتسایدی او قورد اولاردی. اوشاقلارین هانسی پیلله‌یه یا دا اوجا هر بیر یئره چیخا بیلسه‌یدی آماندا قالاردی و قورد اونو توتانمازدی. قورد دا کمینده دوراردی کی اوجالیقدان دوشوب قاچسین بو دا اونو یاخالاسین. اوشاق قوردا دئیردی:

- پیشیح یولو وئر قاچیم!

قورد بیر آددیم گئدردی دالی. انصافلی قورد اولسایدی، ایکی آددیم گئدردی!

قورد دئیردی:

- دی قاش دا...

اوشاق یالواراردی:

- سن آللاه بی ذرّه ده گئت دالی من قاچیم.

یا دا یالاننان «باخ اورا، باخ اورا» دئییب قوردو یاهالدیب، سوزولوب قاچاردی قوردون الیندن.

گیزلنپانج

قدیم زامانلار کوچه_ باجادا اوغلان اوشاغی چوخ اولاردی. قوهوم_ قونشونون اوشاقلاری بیر_ بیرینه قاریشیب دئ‌ها_ گول‌ها اویونلار اوینایاردیلار. بو اویونلارین ان چوخ سئویلن بیریسی ده «گیزلنپانج» ایدی. بو اویونو دا اوغلانلی قیزلی اویناردیلار. بیر آز بؤیویونجه قیز اوغلان آیری_ آیری اویناردیلار.

بو اویوندا دا اؤنجه قومپانیه گلردیلر، تک ال گتیرن گؤزونو یوماردی. یعنی اوزونو دووارا یا دا بیر آغاجا دایاییب، گؤزلرینی برک یوموب سایاردی:

- بیر، ایکی، اوش،.....اللی.

او ساییـنجا، اوشاقلار داغیلیشیب هره‌سی بیر یاندا گیزلنردیلر. آغاج باشیندا، دؤنگه بوروقدا، دووار قیراغیندا، تخته‌بندین کناریندا، آنبار پیلله‌سینده، میپپاخدا، قاپی دالیسیندا...حتی بعضاً آداملارین آرخاسیندا... گیزلنمکدن اؤنجه ده بیری_ بیری‌نین قولاغینا پیچیلداشاراق قوروشوب قرار _ مدارلارینی قویاردیلار:

-آلما دئسم گل، هئیوا دئسم گلمه!

بو او دئمکدیر کی، امن_آمانلیق اولاندا چاغیراریق شؤوبه‌لرسن!

گؤزونو یومان اوجادان دئیردی:

- گلیییم؟ گلدیم...دالدا دوران، یاندان دوران شؤوووبه!

سونرا گؤزونو آچیب دوستلارینی گزردی. گؤزونو یومدوغو یئردن چوخ اوزاقلاشمازدی و تاپدیغی آدامین یئرینی دئییب الینی آغاجا (یا گؤزونو یومدوغو دووارا) چالیب اونو شوبه‌لردی، یعنی کی سنی تاپمیشام.

- ماحموت امروت آغاجی‌نین دالیندان چیخ...شؤوووبه!

ماحموت چیخاردی آشکارا.

- حکیمه! اَتییوین گوللری بوشقانین دالیندان گؤروشور...شؤوووبه!

حکیمه بوشقا دالیندان چیخاردی.

بیردن گؤززدین بیر آغاجین باشیندان لئی کیمی بیریسی دوشوب، الین چالدی دووارا و باغیردی:

- شؤووووووووبه!

اوشاقلار بیر به بیر تاپیلاردیلار یا دا اؤزلری چیخیب شؤوبه‌لردیلر. سونرا دا سیرا ایله باشقالاری گؤز قویاردی و آنالار دئییننه_ دئییننه اوشاقلارینی سسله‌مه‌ییجه اویون داوام ائدردی.

بئشداش

بئشداش اویونونو یادیما گله‌لی قیزلار داها چوخ اویناردیلار. آنجاق اوغلانلار اوینایاندا، بو اویونو داها مهارتلی اویناردیلار. ندنینی هئچواخت بیلنمه‌دیم، بلکه اللری داها بؤیوک اولوردو دا اوندان... نه بیلیم.

بو اویونو تک باشینا دا اویناردیق (مهارتیمیز آرتسین دئیه)، دؤرد_ بئش نفره ده اویناماق اولاردی. بئش دانا تقریباً بیر بویدا یوغرولموش، صاف داش تاپاردیق، جوُمالاشیب دؤوره‌دن باغداشا قوروب سیرا ایله اویناماغا باشلاردیق.

بیرینجی اویونچو بئش دانا داشی یئره آتاردی. بیرینی گؤتوروب گؤیه آتاردی. او بیر دانا آشاغی‌یا ائنینجه بیر دانا یئردن داش گؤتوروب و گؤیده‌کی داشی اووجو ایله توتاردی. سونرا یئنه بیر دانا داش گؤیه آتیب، ایکینجی داشی گؤتورردی. سونرا اوچونجو و دؤردونجو داشی دا بو سایاق یئردن ییغیشدیراردی. گؤیه آتیلان داش یئره دوشسه‌یدی اودوزاردی. بو دؤوره‌نی اوتسایدی، ایکینجی دؤوره‌نی اویناردی یوخسا داشلاری ایکینجی اویونچویا وئرمه‌لی اولاردی.

ایکینجی دؤرده گینه داشلاری یئره آتاردی آما بو دؤنه یئرده‌کی داشلاری ایکی_ ایکی گؤتورمه‌لی ایدی.

اوچونجو دؤرده اوچ داشی بیر دفعه‌ده، بیرینی ده تکینه گؤتورمه‌لی ایدی. دؤردونجو دؤرده دؤرد داشی دا بیردن گؤتورردی.

بئشینجی دؤرده داشلاری یئره آتمازدی، بئشینی ده بیر اووجوندا توتوب داشلارین بیرینی گؤیه آتاردی. داش یئره ائنینجه الینده‌کی دؤرد دانانی

یئره قویاردی. سونرا بیر دفعه ده داشی گؤیه آتیب، داشلاری یئردن ییغیشدیراردی.
سونرا سول الین آرا و باش بارماغینی یئره دایاییب، کؤرپو دوزلدر، داشلاری کؤرپونون اؤنونه سپه‌لردی. ساغ الی‌ایله بیر داشی گؤیه آتاردی، داش یئره گلنه کیمی داشلاری بیر_ بیر کؤرپونون ایچینه ایته‌لمه‌سی گرکیردی. بوردا اویون بیتردی.
بو اویونو چوخ اوینایانلار گؤزل بیر مهارتله و ظرافتله اویناردیلار.

ناققیشلی (آیاق جیزیق)

ناققیشلینی قیزلار داها چوخ اویناردیلار. بیلمیرم ندندیر کی، اوغلانلار بو اویونا ائله ماراق گؤسترمزدیلر.
حیطده یا دا کوچه‌ده گج‌ایله یئرده بیر یئکه مستطیل چکردیک بویونا، اونو آرادان ایکییه بؤلردیک. سونرا دا ایکی دنه ائنینه جیزیق چکردیک. یعنی آلتی یئره بؤلردیک و هر گؤزونده بیردن آلتییه کیمی بیر نؤمره یازاردیق.
بو اویونو ۳- ۴ نفره اویناردیق. بیر یاستی داش یا دا حیط کاشیلاری‌نین قیریغینی گتیریب، اویونا باشلاردیق.
ایلک اویونجو داشی بیر نومره‌لی خانه‌یه آتاردی. داش جیزیقلارین اوستونه دوشمه‌مه‌لییدی یوخسا یاناردی و ایکینجی اویونجو اویونا

باشلاردی. سونرا بیر قیچینی ایچرییه بوکوب، بیر آیاقلی آتیلا_ آتیلا او داشی ایکینجی خانه‌یه سونرا دا اوچونجو...تا آلتینجیدان داشی ایته‌لردی ائشیگه. داش جیزیقلارا دَیسه‌یدی اویونچو یاناردی. سونرا داشی ایکینجی خانه‌یه آتیب یئنه ده همان تهر اویناردیلار. هر واخت بیر اویونجو یانسایدی، سیرا گلردی او بیرینه.

ال- اله دویمه دله

بو اویون لاپ کیچیک اوشاقلار اوچون ایدی. آلتی_ یئددی یاشا کیمی. اوغلانلی قیزلی ال_ اله وئریب دؤوره فیرلانیب دئیردیلر:

ال اله/ دویمه دله/ بابام گئدیب باشماق آلا/ بیر تای سنه/ بیر تای منه/ میسسسس...

میس دئینده هامی یئره اوتوراردی. یئره اوتورمایان جرگه‌دن چیخاردی. یئنه ده قالخیب باشدان باشلاردیلار.

بعضا ده اوشاقلار بونلاری اوخویاردیلار دوره فیرلاناندا:

«ریضا ریضا/ میندی خوروزا/ بیر تپیح ویردوم/ دوشدو حووضا/ ننه‌سی دئدی/ هانی بو ریضا/ دده‌سی دئدی/ دوشدو حووضا...»

***

روقیه/ قرقره/ گئت قاپینی حلقه‌له/ مامان گئدیب دردره/ اوشاق دوشوب تندیره/ گؤ... یاپیشیب منقله/

***

گئتدیم حاماما لیفلندیم
چیخدیم ائشییه کوفلندیم
حامامچی منه چای گتی
من بو چایی ایشمرم،
دروازادان گئشمرم،
دروازا منیم اولسون،
قیرمیزی دونوم اولسون،
گئییم گئدیم تهرانا
تهراندا تویوم اولسون
قیزلار گلسین تویوما
قوربان کسسین بویوما.

یا دا اوشاقلارین بیریسینی چؤمبلدیب اوتوردارديلار آرادا و دؤوره‌سینه فیرلاناراق اونون آدینا بئله اوخویاردیلار:

اکرمین ماماسی شکر_ پنیر پیشیریب
فیندیخچاسی بو بویدا
گنشلیغی بو بویدا
قالخ ایاغا قاااخ

مطلبیوه باااخ.

بونو اوخویورکن ده بامباچایلا یاواشجا چالاردیلار اوتوران اوشاغین باشیندان یا چیینیندن.

دونبالان پیستان

جمعه گونلری چؤله زادا چیخاندا، آتام بویان_ اویانی گزیب بیر اوزون آغاج کؤتوگو تاپاردی. اونو گتیریب دوز اورتاسیندان یئکه بیر داشین اوزرینه قویاردی. بیر اوشاغی کؤتوگون بو باشینا، او بیرینی ایسه کؤتوگون او باشینا میندیرردی. کؤتوگون بو باشی یئرده اولاندا، او باشی قالخاردی گؤیه و بالعکس... یوخاری قالخان اوشاق دئیردی«دونبالاان پیستان!» و آشاغیداکی دا جاواب وئررردی: «یئددی قبریستان» و بئله‌لیکله بیزلر دونبالان پیستان اویناردیق.

بو اویونو اون یاشدان کیچیک اوشاقلار داها چوخ اویناردیلار، آنجاق بعضا بؤیوکلر ده اوینایب ذوق آلاردیلار. ایندی ده بیر چوخ پارکلاردا دمیردن دونبالان پیستانلار وار؛ ایندی اوشاقلار اونا، فارسجاسی (اللاکلنگ) دئییرلر.

گؤیده نه وار؟

ایکی نفر کورک_ کؤره‌گه دایانیب، او حالتده قول_ قولا وئررردیلر. بیری ایبلیب او بیرینی آلاردی دالیسینا، سونرا بو قالخیب، او بیری ایبلیب، یولداشینی دالینا آلاردی و بیر_ بیریندن بئله سوروشاردیلار:

یوخاریداکی:

- یئرده نه وار؟

آشاغیداکی:

-یئر مینجیغی.

آشاغیداکی:

-گؤیده نه وار؟

یوخاریداکی:

-گؤی مینجیغی.

.....

ایت قوسلو

ایکی بؤیوک اوشاق، سون بئشیگ اوشاغی، یا دا هر هانسی بیر بالاجا اوشاغی (دؤرد_ بئش یاشدان چوخ اولمایایدی گرک، چون آغیر اولاری) بیری اللریندن او بیریسی ده آیاقلاریندا توتوب، ساغا_ سولا تووولاردیلار.

- ات آلان، سوت آلان ،
ات آلان گوودوش آلان!

یا دا:

- چالین، چالین یاغ اولسون
حسن یئسین چاغ اولسون!

تبریز اوتاق ایچی اویونلاریندان

محمد الفت

ترسه دئماخ (ترسینه دئمک)

بو اویونا هر یاشدا اویونچو قاتیلا بیلر، یانی اوشاق، قوجا، قیز، اوغلان، کیشی، قادین هامیسی بیر آرادا بو اویوندا اشتراک ائده بیلرلر.

بو اویون ایکی نوع‌دا اویناتا بیلر:

بیرینجی

– اؤنجه بیر نفر باشچی سئچیلر. باشچی ائوده اولانلاردان مثلا بئش نفری آیاغا قالدیریب بئش آلتی دنه سؤز سئچر و سئچدیگی سؤزلری ترسلرینی بیر دؤنه دئیر مثلا:

ساغ ال ترسی.....سول ال
اوتورماق ترسی.....دورماق
باخماق ترسی.....گؤزلری یوممماق
آیاق قالخیزماق ترسی..... ال قالخیزماق
آسقیرماق ترسی..... اؤسگورمک

ایندی باشچی تئز_ تئز بو کلمه‌لرین آدینی چکیب، اونلار دا ائشیتدیگی کلمه‌لرین ترسه‌سینی عمل ائده‌جکلر بو ایش تئز_ تئز اولدوغو اوچون کاریخماق احتمالی دا چوخالاجاق.

هر نفر یاندیقجا یئرینه تزه بیر نفر آرتیریلاجاق یانی بئش یا آلتی نفر سایی اولاراق ثابیت قالاجاق تا او زامانا قدر کی هامی ائوده اولانلار اویونا داخیل اولسونلار.

هامی بیر اویونا داخیل اولوب، یانانلار قیراغا گئدیب، سونرا آخیرا قالان

ایکی نفره کیمی گلیب یئتیشر.
اویونچونون چوخ اولماسی و بو کلمه‌لرین هی تکرار اولماسی بو امکانی یارادیر تا اویناپانلار عادت اوزرینده داها آز کاریخسینلار، اوندا باشچی کلمه‌لری دَییشیب تزه کلمه‌لر اورتایا قویاجاق.
ایکی نفرین آراسیندا یئنه تزه کلمه‌لر تعین اولمالی و اونلارین دا بیری حذف اولانا قدر اویون دوام ائدیب، قازانان سئچیلیب اؤدوللندیریله‌جک.
ایضاخ: بو اویونو راحات و چتین حالتلرینده اویناماق اولار اوسته میثال چکدیگیم حالت راحات حالت حساب اولونور نییه کی بوردا گلن کلمه‌لر اؤز ضدین تداعی ائدیر و اونو گؤسترمک راحاتجا اولا بیلر.
چتین حالت ایسه کلمه‌لرین ضدی دئییل، بلکه ربطی اولمایان بیر کلمه ایله قارشی توتماق اولاجاق میثال اوچون:

اسنه‌مک. قارشیسی.....اوتورماق
گؤزلرینی اوغ. قارشیسی.....ساغ آیاغی قالدیرماق
ال چال. قارشیسی.....گؤزلری اوغماق

و...

البته داها گولمه‌لی اولسون دییه بعضی سسلری ده شرط قویماق اولار مثلا حیوانلارین سسینی . میثال اولاراق

قاریلدا. ترسی.....قاناد چالماق
بانلا. ترسی..... خورولداماق
تارچال. ترسی.....شیپور چالماق

و ...

ایکینجی

بو فورمدا ائوده اولانلار ایکی قوروپا بؤلونوب بیر_ بیرلرینی بیر محدود زاماندا یوخاریدا گلن قایدالارلا سینایاجاقلار. زامان بیتندن سونرا هر هانسی قوروپون یانان سایی آز اولوب، یانمایانلاری ایسه چوخ، او قروپ قازاناجاق.

جوجه گؤز

بو اویون یئنه عاییله ایچی اوینانیلان و گئجه اِوتوروملاریندا سورکلی اَیلنجه‌لی لحظه‌لر یارادان اویونلاردان بیری ساییلیر. بو اویونا هم «جوجه گؤزو» هم ده «شوشه گؤزو» بعضا ده «یولداش منی آپاردیلار» اویونو دا دئییلیر. بو اویون یئر امکانلارینا گؤره چوخ تعدادلی ایکی قروپدان و یا آز تعدادلی ایکی قروپدان اولوشان بیر اویوندور. بو اویونون دوزنینی بئله آچیقلاماق اولار.

۱. ائوده اولانلار ایکی قروپا بؤلونوب آرالاریندا کیم اؤنده دایاناجاق دییه بیر پوشک آتییب سونرا اؤنده دایانان سئچیلر.

۲. اؤنده دایانان قروپ ایکی اللرینی شکیلده گؤروندوگو کیمی دوربون شکلینده گؤزلرینه دایاییب قاباغا باخارلار.

۳. ایکینجی قروپ آرخادا اؤز آرالاریندا صحبت‌لشرک تئز_ تئز یئرلرینی دَییشیب (او اوزدن قونوشورلار کی قاباقدا دایانانلار بیلمه‌سینلر کیم کیمی آپاراجاق) بیردن اونلار دا بیری بارماغی‌نین اوجونو قاباقدا دایانانلارین بیرینین بئلینین اورتاسینا باسیب و فیشارلا اونو اؤنه ایته‌له‌ییب اؤزو ایله آپارار.

۴. بو آن آپاریلان آدام اوجا سسله تئز دئییر.

- یولداش منی آپاریللار

قالان دوستلاری بیرگه دییر

- یولداش سنی کیم آپاریر؟

اودا تئز دالیدا کیمین اونون آپاردیغینی حدس ووروب آدینی سؤیله‌مه‌لی اولاجاق، اگر آدینی چکدیگی دوغرو اولسا بونلارین قروپو قازانمیش اولور، تئز یئرلرین دالیدا دورانلارلا دَییشیب بو دؤنه اونلار آرخادا دایانیب اویونو اودوزانلار قاباقدا دوروب اللرینی دوربون شکلینه سالیب دایانیب و اویون سؤیلندیگی کیمی دوام ائدیله‌جک، آمما اگر آدی چکیلن آد دوغرو اولماسا بیر داها گلیب یئرینده دوراجاق و بیر داها اویون دوام ائدیله‌جک. دئمک دالیدا دایانانلار نقدر سس سالیب تئز_ تئز یئرلرینی دَییشسه‌لر قاباقداکی گؤزلرین یومانلاری داها کیریخدیریب و اویونو قازاناجاقلار.

بو اویون تبریزین بعضی محله‌لرینده میثال اوچون «شام قازان» محله‌سینده «شوشه گؤز» آدیلا دا تانینار.

دالیدان وورماق

بو اویون لاپ قدیم اویونلاردان بیری ساییلیر. بو اویون چوخ قدیملر کیشیلره مخصوص اویون ساییلیب و کندلر یا شهرلرین میدانلاریندا اوینانیلاردی، آنجاق من اوشاغیدیم یادیما گلنِ، بیزلر بو اویونو طایفا قوناقلیقلاریندا عایله آراسیندا اویناردیق، چوخدا ایلنردیک.

بو اویوندا لاپ قوجامانلار داور (قاضی) اولاراق ائوین بیر طرفینده

اوتوردوب سونرا اویونا قاتیلانلار ائوین اورتاسینا گلیب بیر نفری سوژه اولاراق سئچرلر. البته بو نفری قومپانییه* سالماقلا سئچمک داها یاخشی اولار.
سئچیلن آدام قاباقدا دوروب، ساغ الینی گؤزونون یانینا قویوب (شکیلده گؤرونن طرزده) ائله کی دالیدا دورانلاری گؤرمه‌سین او یالنیز قاباقدا دوران و یا ایلشن قوجامان داورلری گؤره بیلر و سول الینی ده قولتوغونون آلتیندا (الین ایچی ائشیگه ساری توتمالی شکیلده گؤرونن کیمی) قویوب دایاناجاق.
اویونچولار اونون دالیسندا دایانیب بیردن اونلاردان بیری غفیلدن محکم بیر سیللی اونون سول الینه ووراجاق (عادتاً ائله ووارلار کی هم سسی اوجا اولسون هم ده آدامی دیکسیندیرسین)
سیللینی ووراندان سونرا دالیدا دورانلار هامیسی بیردن بارماقلارین گؤیه قالدیرارلار (سانکی مدرسه اوشاقلاری سوال سوروشان زامانی قالدیردیقلاری کیمی) هامیسی من وورموشام کیمی باخارلا سیللی یه‌نین اوزونه.
ضربتی یین ده سیللی دَیمک همین دالیا دؤنوب دالیداکیلارین ایچینده، کیمسه اونو ووردوغونو حدس ووروب دئیه‌جک.
اگر دوغرو دئمیش اولسا و قاباقدا ایلشن داورلر تایید ائتسه‌لر آدی چکیلن قاباقدا دایانمالی اولوب و ضربه یئین‌له یئرینی دَییشه‌جک. دوغرو اولمازسا، ووران کیشی تاپیلانا قدر، اویون دوام ائدجک.

• قومپانییه: قومپانییه ایکی ۴ هیجالی مصرعدن اولوشان آهنگین سؤز دییرک اللرین ایچینی و ائشیگینی شانس اوزرینده ترپدیب و سؤز بیتن کیمی هر هانسی دورومدا ساخلاماقلا بو اللر ایچینده تک قالان ال، النر بو ایشه قومپانییه دئییلر. معمولا بو ایکی مصرع بوجور دئییلر قومپانییه کؤمکییه
قوم...پا... نی...یه کؤ...مه...کی...یه

بو اویوندا دالیدان وورانلار ضربه وورولاندان سونرا بیر طرزده دایانمالیدیر کی اونلارین قیافه‌لرینده کیمین ووردوغو سئچیلمه‌سین، یوخسا کیمسه باشارمازسا تئز لووا گئدیب اوتوزاجاق. بو هر یاشدا اوینانیلان بیر اویوندور، آنجاق قادینلار آراسی یاخود اوشاقلار آراسی بیر اویون دا اولا بیلر.

شاه گیزیر (شاه وزیر)

بو اویون چوخ کئچمیشلردن قالان و دئمک شاهلیق و داها دوغروسو دیکتاتورلوق دؤوروندن قالان بیر اویون ساییلیر. منجه بو اویونلا شرقده اولان استبداد ساتیریک فورمدا هم الشدیریلیر هم‌ده دئمک اولار یئنیدن یارانیر. تبریزده اولان یاشلی انسانلار بو اویونا «شاه گیزیر» و تازا نسل «شاه وزیر» سؤیله‌ییرلر. بو اویون چئشیدلی انسانلارین آراسیندا اوینانا بیلر یانی بو انسانلارین آراسیندا هم ارکک، هم قادین، هم ده اوشاقلار اولار بیلر بو اویوندا لازیم اولان وسایل دئمک بیر تاس شکلینده اولان آراجا محتاج اولاجاییق بو آراجی اولا بیلر بیر مکعب شکینده اؤزوموز یاراداق یا دا بیر دولو کبریت قوتوسوندان فایدالاناق .

بیر کبریت قوتوسونون بیر وجهینده شاه یازیلیر، بیر وجهینده گیزیر یازیلیر و بیر وجهینده ده اوغرو یازیلیر و قالان اوچ وجهینده هئچ بیر زاد یازیلمیر. سونرا بو کبریت قوطوسو سیرا ایله بیر جمعین سیرایلا نوبتله تاس کیمی سالینیر.

بو اویوندا هر زاددان اول گرک شاه تعیین اولا، اونا گؤره شاه سئچیلینجه‌یه قدر دواملی سیرا ایله سالیناجاق. شاه سئچیلندن سونرا او قدر سالیناجاق کی گیزیر سئچیلسین.

بو آرادا گیزیر سئچیله‌نه قدر آیری بیر نفره شاه دوشسه او قاباق کی شاهین یئرینه اوتوراجاق. گیزیر سئچیلندن سونرا نوبت اوغرویا یئتیشیر و بو آرادا اوغرو سئچیلینجه‌یه قدر هر کسه بیر داها شاه و یا گیزیر دوشسه قاباقکی شاه و یا گیزیرله یئری دَییشرلر البته گیزیر باشقا آداما دوشندن سونرا گیزیر آیاغا قالخیب و سئچیلن شاها احترام ائتمه‌لی و اونا عرض ادب

گؤسترمه‌لی اولاجاق (مثلا شاها بو نؤکر هر زامان سیزین قوللوغونوزدا خدمته حاضیرم) البته بورادا یالتاقلیق صیفتلرینی گؤسترمک اوچون طنز سؤزلر ده دئییلر و بو آرادا هر کس چالیشار داها طنزلی سؤزلر سؤیله‌سین. اوغرو سئچیلندن سونرا بو اوچ نفر آرادا قالیب باشقالاری قیراغا چکیلیب سونرا تاماشایا اوتورارلار. گیزیر اوغرونون مثلا قولاغیندان یاپیشیب شاهین قوللوغونا گلر و شاها خیطاب سؤیلر:

-سلطان بیر اوغرو توتموشام!

سلطان دییر:

-نمنه اوغرولاییب؟

گیزیر دییر:

(بوردا گیزیر ایستر کی شاه بو اوغرو اولان آدامی چوخ جزالاندیرسین،آغیر بیر اتهامی اوغرو اوچون سؤیلر) مثلا دییر:

- بیرینین مالین اوغورلاییب.

شاه بیر آز فیکیرلشیب بیر قرارا گلیب همن گیزیره امر ائدر اونو جزالاندیرسین (بوردا وئریلن قرار ائله اولاجاق کی دؤوره‌ده اوتورانلاری گولدورسون) مثلا دییه‌جک:

- اوغرو دیلین گرک بورنونا وورا یا دا بیر آیریسینی بئلینه آلیب ایکی دؤور اوردا حیطی دولانا یا...

یئنه اویون دوام ائدر...

بو اویوندا دیکتاتورلوقدا یاشایان جماعت بئلنچی بیر نظاملارین نئجه راحاتجا خلقی تهمت‌لندیردیگی و سونرا راحاتجا جزالاندیرماقلارینی لاغا قویماقلا بیر انتقادی فضانی بو اویونلا یارادیب و چوخ گؤزل بیر ساتیرا یارانار.

تبریز اویونلاریندان

احد فرهمندی

قوندوم_ کئشدیم

بیر کاغاذ یادا مقوّانین اوستونده دؤرد بوجاقلی بیر شکیل چکیب باشقا جیزگیلرله قیراقداکی جیزگیلرین اورتاسیله بوجاقلارینی بیر_ بیرینه وصل ائدرلر. ایکی اویونچو هر بیری، فرقلی اولان اوچ داش ایله اویونا باشلارلار. ایلک اویونچو داشینی قویوب دئیر:

- قوندوم.

باشقا اویونچو ایسه اؤز داشینی قویوب دئیر:

- کئشدیم.

اویونچولار اوچ داشلارینی جیزگیلرین اوستونه قویاندان سونرا چالیشارلار داشلارینی ائله حرکت وئرسینلر کی اوچو ده بیر ردیف‌ده دورسون، آنجاق هر اویونچو اؤز فیکریله حریفینی، اؤز داشلارینی سیرالاماقدا مانعه‌لر تؤردر. بو اویوندا ذهن چالیشماسی داها آرتیق اولار.

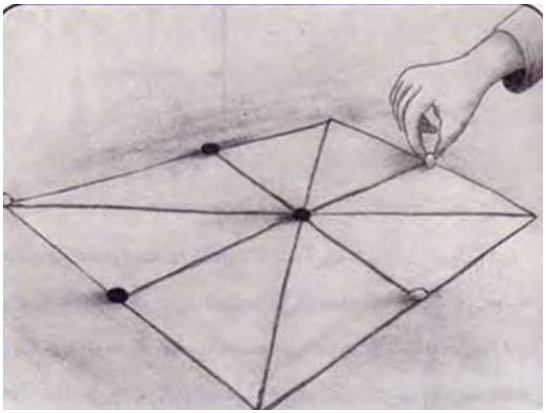

کباب_ کباب

ایکی نفر قارشی_ قارشییا اوتوروب، بیری کباب، باشقاسی ایسه کباب پیشیرن اولار. کباب پیشیرن ایکی الینی آچیب، کباب اولان دا اللرینی ایچ طرفدن اونون اللرینین ایچینه قویار. کباب پیشیرن چالیشار بیر الینی قیوراق آلتدان گؤتوروب حریفین الی‌نین اوستونه چالسین، بو ایشی گؤره بیلسه اؤز یئرینده قالیب اویونون آردی توتولار، گؤره بیلمزسه، یئرلرینی دَییشیب اویونو یئنیدن باشلارلار. بو اویوندا قیوراقلیق هر ایکی اویونچودا اؤنملیدیر.

اون ایکی دوز

بو اویون «قوندوم_ کؤشدوم» اویونونا بنزری چوخدور، آنجاق بورادا هر اویونچونون ۱۲ داشی واردیر. اویونچولارین هر بیری اوچ داشینی جیزگیلرین اوستونده بیر ردیفه سالسا حریفین اویوندا اولان داشلاریندان بیرینی میداندان چیخارار. بو اویون بیر طرفین ایکی داشی جیزگیلر اوستونده قالانا قدر داوام ائدر. دئمک اویونچونون ذهنینی اولدوقجا چالیشدیرار.

بورا بیر قوش قوندو

بو اویوندا اوشاقلار بیر یئره توپلانیب، اللرینی آچاراق، اللرینین ایچینه اشاره ائدیب دئیرلر:

- **بورا بیر قوش قوندو**

سونرا، باش بارماق بیرینجی اولماق شرطی ایله، بیر_ بیر بارماقلارا آشاغیدا گلن شعرلری اوخویارلار، سونوندا ان کیچیک بارماغین باشینا بوغما باسارلار.

بو توتدو/ بو سؤیدو/ بو پیشیردی/ بو یئدی/ جیققیلی سنه قالمادی/ جیققیلی سنه قالمادی

اوچدو_ اوچدو

بو اویوندا یاش فرقی اؤنملی دئییل. اویونچو آز یا دا چوخ اولا بیلر. اویونچولار دایره‌وی بیر شکیلده یئره اوتوروب بیر نفر ماللا سئچرلر، هامی ایشاره بارماغینی یئره قویوب ماللایا دقت وئررلر. ماللا اؤزوده بارماغینی یئره قویوب بیر قوشون آدینی نظرده توتاراق مثلا:

اوچدو_ دئیر.

بو حالدا هامی اویونچوللار بارماقلارینی یئردن قالخیزیب اللریله قاناد چالمالیدیلار. آز سونرا یئنه هامی بارماغینی یئره قویوب ماللانی گؤزلرلر. ماللا نئچه دؤنه «اوچدو_اوچدو» دئیرک چئشیدلی قوشلارین آدینی چکر. هر دن بیر اویونچولاری چاشدیرماق اوچون قوش یوخ بیر حیوانین آدینی دئیر، بو حالدا اویونچولار دقت وئرمه‌لیدیرلر ماللا قوش آدی گتیرمه‌سه بارماقلارینی یئردن قاوزاییب قاناد چالماسینلار، هر کیمسه چاشیب، حیوان آدی گلنده قاناد چالسا اویوندان قیراغا چیخمالیدیر. سونا قالان اویونچو یاریشی اودوب، ماللانین یئرینی آلیب، اویون بیر داها اونون باشچیلیغی ایله باشلانار. بو اویون اوشاغین دقتینی آرتیرار.

بارماق اویونو

ایکی اوشاق بیر_ بیرینین قارشیسیندا اوتوروب، اوشاقلارین بیری او بیریسینین جیلی/جولو (ان کیچیک) بارماغینی الینه آلیب بئله دئیر.

لولولو هوزه‌کی
دؤرد بیر یانی سبزه‌کی
بو (بالا بارماق) دییر گلین گئداخ اوعورروغا
بو (اوزوک بارماغی) دییر هانی نردووان ؟
بو (آرا بارماق) دییر مننن اوجا نردووان !
بو (اشاره بارماق) دییر یوخ بابا اوعوروخ پیسدی
بو (باش بارماق)دییر بؤیوح قردشیز دوز دییر
اورعورروخ پیسدی، آللاه وار، پیقمبر وار.

سونرا گولوشوب. بو دؤنه او بیری اوشاق اویونو باشلار. بو اویوندا اوغورلوق پیسلیگینی اوشاقلار نغمه ایله بیر_ بیرینه خاطیرلارلار.

ایینه_ ایینه

بو اویوندا اویونچو سایی اؤنملی دئییل. اویونچولار دایره‌وی شکیلده اوتوروب اللرینی یوممو‌ش حالدا یئره قویارلار. اؤنجه‌دن سئچدیکلری بیر نفر ماللا دقت ائدر هامی‌نین الی یئرده اولسون. اویونچو آز اولورسا اللری یوممادان بارماقلارینی آچاراق یئره قویارلار. ماللا الینی سیرا ایله یومولموش ال یا آچیق بارماقلارین اوستونه قویا_ قویا بئله دئیر:

ایینه_ ایینه/ اوجو دویمه / بربرینجی/ برین گئچی/ شاهمار آغاجی/ شاطیر گئچر/ قوز آغاجی/ قوتور گئچر/ هاپبان/ هوپبان/ یاریل/ ییرتیل/ سو ایچ/ قورتول.

قورتول سؤزو هر کیمسه‌نین ال یا دا بارماغینا دوشرسه او، اویوندان قیراغا چیخار، اویونون یئنی دؤورو باشلانار.

بعضی یئرلرده ایینه _ ایینه یئرینه بو شعری اوخویارلار:

یاغیش یاغار دانا_ دانا
بیری دوشر بیزیم داما
گلین گئداخ اویناماقا
اویناماغین وختی دَیی
قیزیل گولون تختی دَیی
ایاخ/ مَیاخ/ گیلاس/ میخ/ چیخ.

بو اویوندا اوشاقلاردا چوخلو هیجان تؤرنر.

تک سن جوت!

بو اویوندا ایکی اوشاقدان نئچه اوشاغا قدر شرکت ائده بیلر. بعضی یئرلرده اوینایانلار دؤرد اوشاقدان آرتیق اولسا ایکی دسته‌یه بؤلونرلر. اویونون اساس غایه‌سی بیر زادی اودوب_ اودوزماقدیر، اونون اوچون، «بادام، نوخود، اییده، فیندیق و ...» یا دا اونلارا تای بیر یئمه‌لیدن فایدالانارلار.

اویونچولاردان بیری آدی گئدن یئمه‌لیلرین بیریندن نئچه‌سینی اووجوندا ساخلاییب، قارشیسیندا‌کی حریفیندن: « تک سن جوت» دئیه سوروشار. اونون جوابیندان سونرا الینده ساخلادیغینی یئره توکوب، سایارلار. حریفین جوابینا گؤره اودوب یا دا اودوزار. اودارسا او یئمه‌لیلرین سایی قدر حریفدن آلار، اودوزارسا اونلاری حریفه وئرر.

بوجاق توتدو

بو اویوندا اوینانیلان اوتاق یا دا اوستو اؤرتولو یئرین بوجاغی‌نین سایی‌سیندان بیر سای آرتیق اویونچو اولار. اویونون باشلانیشیندا اوشاقلار اوتاغین اورتاسیندا دوروب، اؤنجه‌دن سئچدیکلری بیر اؤزل اشاره ایله اویونچولار قاچیب هر بیری اوتاغین بیر بوجاغینی توتار. ائشیکده قالان اویونچو، «قورد» اولار. اویونون دوامیندا اوشاقلار تئز- تئز یئرلرینی دَییشرلر، بو حالدا قورد چالیشار اونلارین بیرینین یئرینی توتسون، بوجاقسیز قالان اویونچو قورد سایی‌لار.

عجب‌شئر اویونلاریندان

آی تک پاشائیان

توپلاما تاریخی: ۱۳۹۱/۷/۱۵
قایناق: آتام جعفر پاشائیان ۴۶ یاشیندا، عجب‌شئرین شیراز کندینین دوغوملوسو. فوق لیسانس MBA

یا تاپ منی یا تنبی اول

اویونچولار اؤز آرالاریندا پوشک آتیب بیریسینی سئچرلر. سونرا یئرده ۲ – ۳ متر قطری اولان بیر دایره چکرلر (دایره‌نین قطری اوشاقلارین سایینا گؤره آزالیب یا چوخالا بیلر). سئچیلن اویونچونون گؤزلرینی باغلاییب اورتایا سالارلار سونرا او بیری اویونچولار چالیشار اونو یوموروق یا تپیکله (یاواشجا) وورسونلار اورتاداکی اویونچو دا چالیشار اونو ووران اویونچونو یا توتا یا دا آدینی دئییه. اگر آدینی دوز دئییه بیلسه یا اونو توتا بیلسه یئرلرینی دَییشیب، اویون داوام ائدر.

جیزیق آتدی (آشیق اویونو)

اویونچولار اؤز آرالاریندا اویونون قورالارینی (هر نفر نئچه آشیق قویاجاق، سققه ایله آشیقلاری وورماغین جایزه‌سی نئچه دؤنه‌دیر، سققه‌نین آتیش مصافه‌سی نه قدر اولاجاق،... کیمی) دانیشدیقدان سونرا اؤز سایلارینا گؤره یئرده بیر دایره چکرلر (معمولا ۱/۵ – ۲ متر قطروندا). سونرا دایره‌نین ایچریسنده آشیقلارینین تعدادینا گؤره یاتای (افقی) بیر جیزیق چکرلر. سونرا دانیشدیقلاری سؤزه گؤره هره اؤز آشیغینی (یا آشیقلارینی)

جیزیغین اوستونه دوزر. سونرا دایره‌دن نئچه قدم آرالی (دانیشیقلارینا گؤره) دایره‌نین ایچریسینده اولان جیزیقلا موازی بیر جیزیق چکرلر. اویون باشلاندیقدا بیرینجی سئچیلن اویونچو سول آیاغینی جیزیغین اوستونه قویوب سققه‌سینی[1] آشیقلارا ساری آتار. اگر سققه آشیقلارا دَیمه‌سه اؤز یئرینی ایکینجی اویونجویا وئرر، یوخسا سققه‌سی آشیقلارا دَیسه جیزیقدان چیخان آشیقلاری گؤتوروب سونرا جایزه اوچون بیر دؤنه ده (دانیشیقلارینا گؤره) دایره‌نین اوستونده سققه‌سینی آتار. دایره‌دن چیخان آشیقلاری گؤتوروب یئرنی او بیری اویونچویا وئرر. سیراسی اولان اویونچو دا دایره‌نین جیزیغی اوستوندن سققه‌سینی آتار بئله‌لیکه آشیقلارین هامیسی دایره‌دن چیخانا کیمی اوینارلار. دایره‌نین ایچینده کی آشیقلار هامیسی چیخیب قورتارسا . اویونچولار ایسته‌سه‌لر یئنه ده اویونو باشلاییب داوام ائدرلر. آشیغی قورتاران اویونچو اؤزو اویوندان چیخار یا باشقالاریندان آشیق بورج ائدیب اویونو داوام ائدر.

کوسا آغاج

اؤنجه بئیسبال توپو کیمی کیچیک بیر توپ حاضیرلانیب[2] هر اویونچو اؤزونه بیر متر اوزونلوغوندا بیر ال آغاجی گؤتورر. سونرا یئرده درینلیگی ۱۵- ۲۰ سانتیمتر. قطری ایسه ۲۰ – ۲۵ سانتیمتر اولان، کوسا آدیندا

۱. **سققه:** حیوانلارین ایکی دال دیزلرینین اوناقلارینین (مفصل‌لرینین) ایچریسنده اولان آشیق‌دیر. آشیق اوینوندا خیردا حیوانلارین (قویون، کئچی، کیمی) ساغ بودون آشیغینی گؤتوررلر. چوخراق بو آشیغی یئرده یاخشی زووسون دئیه ایکی طرفینی سورترلر. اورتاسی‌نین چوخورونا دا قورقوشون تؤکرلر بئله‌لیکله سققه سامبالاشیب آشیقلارا دیدیکده چوخ آشیغی دایره‌دن چیخاردار.

۲ .توپ اولمایان واختلار اوشاقلار اؤزلرینه قیریخ پارچالاردان توپ دوزلدردیلر.

جولا قازارلار. اویون باشلامادان هر اویونچو چتین تاپیلان بیر یئرده اؤزونه بیر ابه[3] (کیچیک بیر جولا) قازیب هامییا ابه‌سی‌نین هارادا اولدوغونو بیلیندیرر. سئچیلمیش اویونچو توپو یئره قویوب کوسادان اوزاقلاتماق اوچون توپا بر ضربه ووراراوندان سونرا ایسته‌دیگی اویونچونو چاغیرار. اویونچو گلیب کوسادا دوروب آغاجینی توپا ساری آتار اگر ووراسا او بیری اویونچونو چاغیرار یوخسا توپون اولدوغو یئردن توپو الینه آلیب گؤیه آتار گرکدیر توپ یئره دوشمه‌دن توپو نئچه دؤنه گرکیرسه گؤیده توتوب کوسایا ساری آتیب کوسایا سالا. او بیری اویونچولار کوسانین قاباغین کسیب چالیشارلار توپو گؤیده ووروب کوسایا دوشمه‌گی‌نین قاباغینی آلالار. بو آرادا اورتاداکی اویونچو دینجه‌لیب، بیر ده اویونچولاری کوسادان اوزاقلاتماق اوچون توپو الینده ساخلاییب «ابه خوْس_ خوْس»[4]دئیر. بونو دئمک هامان اویونچولار اؤز ابه‌لرینین باشینا قاچیب دورارلار اورتاداکی اویونچو توپو کوسایا آتاندا یئنه قاییدیب توپو گؤیده وورماغا چالیشارلار. اگر بیر اویونچو توپو گؤیده وورا بیلسه گرک اورتاداکی اویونچودان قاباق اؤز ابه‌سینه گئدیب آغاجینی ابه‌سینه سانجا یوخسا اورتاداکی اویونچو قاچیب آغاجینی اونون ابه‌سینه سانجسا او اورتایا دوشوب اویونون داوام ائدر.

بیر نفسه شعر دئمک

اوشاقلار بیر یئره ییغیشیب نفس چکمه‌دن بیر باشا بیر شعری اوخوماغا یاریشارلار. چوخراق الیمی پیچاق کسیبدی شعری اوخونار. بئله کی بیر اوشاق درین بر نفس اولاراق شعری باشلار:

الیمی پیچاق کسیبدی
دسته پیچاق کسیبدی
یاغ گتیرین یاغلییاخ
دسمال گتیرین باغلیاخ
دسمال دوه بوینوندا

۳. ابه‌نی آغاج دیبینده یا ائله بیر یئرده قازارلار کی چتین گؤرونوب تاپیلا بیلسین.
٤. اگر بیر اویونچو نئچه دؤنه بئله دئسه اویونچولا اعتراض ائدرلر

دوه گیلان یولوندا
گیلان یولو سر به سر
ایچینده آهو گزر
آهونون بالالاری
منی گؤردو آغلاشدی
توممانینا قیغلاشدی
توممانی بؤلوح _ بؤلوح
آفتاها دلیح _ دلیح
حسن بَیین نه‌یی وار
قلم یازان اوغلو وار
چیت[۵] اوینادان قیزی وار
گؤی مینجیخلی ایتی وار
داغا چیخان آتی وار
ائوینده بیر لوتو وار

اللی باتمان گؤ.. وار

اگر بو شعری بیر نفسه دئییب قورتارسا یاریشی قازانار یوخسا اودوزار.

به_ بَنجی

بؤیوکلر خیردا اوشاقلاری قوجاقلارینا آلیب بارماقلارینی الرینده توتوب بو شعری اوخویارلار:

به_ بَنجی/ بَی کینجی/ شام آغاجی/ شاتیر گئچی/ قوْز آغاجی/ قوتور گئچی/ هابان _ هوبان/ یاریل _ ییرتیل/ سو ایش/ قورتول.

اوشاغین بیر بارماغین توتوب بو شعرین هر بیر مصراعسینی اوخویارلار بارماقلار قورتاراندا شعر ده قورتارار سونرا اوشاغین قارنینی قیدیقلاییب اوشاغی گولدوررلر.

۵. چیت: پارچا نؤوعو.

خودآفرین ده بیر نئچه اویون

محمد علیپور مقدم

نوت: آشاغیدا اوخویاجاغینیز اویونلار ۱۳۸۷-جی ایلده توپلانمیشدیر.

بی - گیزیر (شاه - وزیر) اویونو

Bəy-Gizir(Şah-Vəzir) oyunu

(اوغلانلار اوچون)

جاوانلار بیر یئره ییغیشیب اؤز آرالارییندان بیر بَی سئچرلر بَیین قاباغینا بیر آت کلّه‌سی‌نین سوموگو، بیر قامیش قویارلار، بی ده اؤزونه بیر گیزیر سئچر نئچه نفر ده مأمور وئررلر، بی بویروق وئرمگه باشلار. بیریسینی توتوب گتیررلر بیین یانینا. بی گؤیلوندن کئچنی اوندان ایستر؛ یا دئیر:

_ بیر تویوق یا جوجه وئر!

یا دا گیزیره دئیر:

_ آپار اونا بیر ایکی یومورق یا تپیک وور، بوراخ.

یومورتا دؤیوشدورمک

Yumurta döyüşdürmək

(اوغلانلار _ قیزلار اوچون)

بایرامدان نئچه آی قاباق یومورتالاری دوزدا یاتیردارلار. دوزدا یاتیریلمیش یومورتا برکییر. برکیمیش یومورتالاری بویویوب دؤیوشدورمگه حاضیرلارلار. هر کس بیر نئچه بویالی یومورتا گؤتوروب بیر یئره ییغیشارلار:

_ کیم مننن یومورتا دؤیوشدورور؟

بیری آلار یومورتانی دیشینه وورار (سسیندن یومورتانین بوش یا برک اولدوغو بیلینر). اگر اؤز یومورتاسی اونونکوندان برک اولسا دئیر:

_ گتی ووراخ!

_ سن توتوسان، من ووروم یوخسا من توتوم سن وور؟

_ توت ووروم!

یومورتانی بیری توتار او بیریسی اوج طرفدن بیر_بیرینه وورار هانسیسی‌نین یومورتاسی سینسا او بیریسی اوندان یومورتانی آلار.

باشدان اوپپولما (باشدان هوپپانما، باشدان آتیلما)

Başdan oppulma

(اوغلانلار اوچون)

گنجلر ایکی قروپا بؤلونرلر. بیرینجی قروب یئره ساری اَییلیب اللرینی دیزلرینه قویارلار، او بیریسی قوروپون اویه‌لری گلیب بیر _ بیر بونلارین باشلاریندان آتیلارلار اگر آتیلان آدامین قیچلاری اَییلنین بدنینه دیسه اودوزار، یئرلرینی دییشرلر.

کلله قورداشی

Kəllə qurdaşı

(اوغلانلار اوچون)

اوینایانلار ایکی قروپا بؤلونرلر. اوچ داشی دیکینه هره‌سینی یاریم متر فاصیله ایله دوزرلر سونرا ۱۰ متر حدودوندا آرالانیب آیری داشلا اونلاری وورماغا چالیشارلار، اگر داشلاری ووروب یاتیرا بیلسه‌لر داش آتان قروپ او بیری قروپون اویه‌لرینین بئلینه مینر. مینیک وئرن قروپ گرک اونلاری بللی بیر فاصیله‌یه کیمی آپارسینلار.

ال منده

Əl məndə

(اوغلانلار اوچون)

بئش نفرلیک قروپ ییغیلیب، آرالاریندان بیریسینی سئچرلر. دؤردو چئوره ووروب، سئچیلمیش آدامی آرایا سالارلار. چئوره‌ده‌کیلر اورتایا سالینمیش آدامی وورماغا چالیشارلار. اورتاداکی اؤزونو قوروماق اوچون وورانلاری توتماغا چالیشار. هر کیمی توتا بیلسه بو دؤنه او اورتایا سالینیب اویون داوام ائدر.

بیر قوشوم وار بو خرتنه

Bir quşum var bu xərtənə

(اوغلانلار اوچون)

اوینایانلار اؤزلرینه بیر موللا سئچیب بیر یئرده سیرالانارلار. موللا اؤز ذهنینده بیر قوشو توتوب اونون بیچیمین قاییشلا توتوب دئیر:

بیر قوشوم وار بو خرتنه،
باشی وار بو خرتنه،
آیاخلاری وار بو خرتنه، ...

(قوشون بوتون عضولرینین اؤلچوسون قاییشدا توتار) سیرالانانلار هره‌سی ظن ائتدیکلری قوشلارین آدینی دئیرلر. هر کس تاپسا او موللا اولار، تاپا

بیلمه‌سه‌لر موللا «ویر چاتداسین» دئییب، اونلاری قاییشلا وورماغا باشلار. اویونچولارین قاییشدان قورخانی داغیلارلار، چئویکلری موللانی توتارلار. موللانین گؤزلرین یوموب قاییشی گیزلدرلر. سونرا موللانین گؤزون آچیب ایسترلر قاییشی تاپسین. موللا دوشر آختارماغا ظن ائتدیگی یئرلره باش چکر تاپا بیلسه اویونو دوام ائدر، تاپا بیلمه‌سه قاییشی گیزلدنلر اونو قاییشلا وورارلار. آیری موللا سئچیلر، اویون دوام ائدر.

توپ عربی (بهیشت _ جهنم‌ده دئییلر)

Topərəbi

(اوغلانلار ، قیزلار اوچون.)

اویونچولار ایکی یئره بؤلونر (مساوی بؤلومه، اگر اویونچولارین سایی فرد اولسا بیر نفر ریحان _ مرزه آدیلا هر ایک قروپونان اوینایار)

بیر _ بیرینین یانیندا تخمینا ۱×۲ بیچیمینده ایکی خانا چکیلر بیرینین آدی بهیشت بیرینین ایسه آدی جهنم اولار. خانالارین ساغ یؤنوندن تخمیناً ۶۰ _ ۴۰ متر آرالی بیر یئری نیشانلارلار آدی دا مره اولار. پوشک آتارلار قوروپون بیری بهیشت خاناسینا گیریب او بیری قروپ ائشیکده قالار. ائشیکده قالان قروپون بیری توپو آتماق اوچون بهیشت خاناسی‌نین قانشاریندا (۲ متر فا صیله‌ده)، بیری مره ایله خانالارین آراسیندا، ایکیسی ده بهیشت خاناسی‌نین سول یؤنونده (توپ آتانا کؤمکچی) دایانارلار. اویون باشلاناندا ائشیکده‌کی قروپدان خانالارین قانشاریندا دایانان اویونچو توپو (توپ ائله همن بیس‌بال توپودو) بهیشتده‌کی قروپون بیرینجی آدامینا آتار او دا الیله توپا بیر ضربه وورار. توپ وورولان ضربه‌نین تاثیرینده

قاییدار. ائشیکده کیلر چالیشار توپو توتسونلار. توپ اگر آز گئتمیش اولسا توپو ووران جهنم خاناسینا پناه آپارار کی وورماسینلار. یوخ اگر چوخ گئتسه مره‌یه ساری قاچار. ائشیکده‌کی قروپون توپو آتان اویونچوسو چالیشار توپو توتوب مره‌یه قاچانی وورسون. بو آرادا کؤمکچیلری ده توپو توتماقدا اونا کؤمک ائدرلر. توپو توتوب مره یاخینلیغیندا دایانان یولداشلارینا آتارلار تا توتوب اویونچونو وورسون. اگر مره‌یه قاچان اویونچو الین ووروب اؤز خاناسینا قاییدسا یئنه اوینار آما مره‌یه چاتینجا توپونان اونو وورسالار اویوندان چیخار. یوخسا مره‌یه چاتا، قاییداندا گؤره‌کی توپ الرینده‌دیر قاییتسا وورولاجاق مره باشیندا دایانار تا آیری بیر مجالدا قاییتسین.

بو اویونون سون بؤلومو دیریتدی‌دیر. اگر اویونچولارین نئچه‌سی مره باشیندا قالیب، یا وورولوبلار قروپون سون اویونچوسونون گؤرَوی دیریتدیدیر. توپو یاخشی ووروب قاچیب مره‌یه ال ووروب بهیشت خاناسینا قاییتسا او بیری یولداشلاری دیریلر. اویون یئنیدن دوام ائدیلر.

آرادا ووردو

Aradan vurdu

(اوغلانلار ، قیزلار اوچون)

اویونچولار ایکی دؤرد نفرلیک قروپا بؤلونرلر. پوشک آتارلار بیر قوروپون دؤردو ده بیر یئرده دایانارلار او بیری قروپدان ایکیسی ایچریده‌کیلرین او باش بو باشیندا دایانار. ایکیسی ده بونلارا کؤمک اولار. او باش بو

باشدا دورانلار اوچ دؤنه توپو (توپ، فوتبال توپو اولار) بیر ـ بیرلرینه آتارلار ایچریده‌کیلردن هر هانسی‌سی توپو گؤیده توتا بیلسه اؤزونه جان قازانار (هر اویونچونون نئچه جانی اولسا او هر دؤنه وورولاندا جانلاری یانار سون جانی یاناندا اویوندان چیخار) اوچ دؤنه آتاندان سونرا توپو دوز ایچریده‌کیلرین اوستونه آتارلار کی وورسونلار توپ دَین اویونچو اویوندان چیخار (نئچه جانی اولان اویونچو ائلیه بیلر بیر جانین وئریب، اؤز یولداشلاریندان بیرینی ایچری سالسین). ایچریده‌کیلر بیر ـ بیر وورولوب اویوندان چیخسالار قالان سونونجو اویونچو اگر اون دؤنه آتیلان توپلاردا وورولماسا او بیری یولداشلارینی دیریلدر، اویون یئنه داواملانار.

تک قیشدی (ناققیشدی)

Tək qişdi (Naqqışlı)

(اوغلانلار ، قیزلار اوچون)

اویونچولار ایکی ائشیت بؤلومه بؤلونرلر، اگر فرد اولسالار بیریسی ریحان ـ مرزه اولار. ان ـ بویو ۴×۶ (بو بوندان بؤیوک یا کیچیک ده اولا بیلر قالیب اویون باشلاناندا نئجه دانیشیلا) بیچیمینده بیر خانا چکرلر. پوشک آتارلار بیر قروپ ایچرییه گیریب، او بیریسی قروپ ائشیکده قالار ائشکده‌کیلردن بیری بیر قیچی اوسته ایچری گیریب، چالیشار ایچریده‌کیلردن بیرینی وورسون اگر بیریسینی وورا بیلسه وورولان اویونچو اویوندان چیخار.

ناقفیشلی گئدن اویونچو اگر خانانین ایچریسینده آیاغین یئره قویسا یانار. اویوندان چیخیب، قروپون آیری اویونچوسو ایچرییه گیرر. اویونچو ائلیه بیلر یورولاندا خانادان چیخیب دینجین آلیب، ایچری گیرسین یا دا آیری یولداشینی ایچری یوللاسین. بو اویوندا امتیاز ایچریده اولماقدیر.

قئییش گؤتدو (قاییش گؤتوردو)

Qeyiş götdü (Qayış götürdü)

(اوغلانلار اوچون)

اویونچولار ایکی یئره بؤلونرلر. قطری تقریباً ۴ متر اولان بیر داییره چکرلر. پوشک آتارلار. بیر قروپ ایچرییه دوشر بیریسی ایسه ائشیکده قالار. ایچریده‌کی اویونچولارین ساییجا (ان چوخو ۴ نفرلیک اولار) قاییش چیخاردارلار. داییره‌نین دؤرد یئرینده معین فاصیله‌ده جیز گیدن بیر قاریش دالی قاییشلاری یئره سررلر. هر قاییشین اوستونده بیر نفر دورار. «پیشدی» دئییب، اویونو باشلارلار. (اویونو دایاندیرماق اوچون «چیییدی» دئیرلر) ائشیکده‌کیلر قیچلارینی قوروما شرطیله چالیشارلار بیر تهر قاییشلاری گؤتورسونلر. (قاباقجا دانیشیلار دیزدن یا دا قورشاخدان آشاغی ووروملاجاق اگر ایچریده‌کیلر بیر تهر ائشیکده‌کیلرین بیرینین قیجیندان تپیکله وورسا اونلار یانار اویون دییشیلر.) ائشیکده‌کیلر بیر تهر قاییشی گؤتورمگه چالیشارلار؛ بیری اوزانیب قاییشی گؤتورر، بیری ایچریده‌کین غفیلدن ایته‌له‌ییب گؤتورر، بیریسی ال وئریب ایچریده‌کین ائشیگه چکیب قاییشی گؤتورر،... قاییشلاردان بیری چیخاندا ائشیکده‌کیلردن بیری قاییشی الینه آلیب، چالیشار او بیری قاییشلاری چیخارتسین بئله اولار کی گلیب قاییشین قاباغیندا جیزیقدان ائشیکده دایانیب قاییشی وورماقلا چالیشار قاییشی ائشیگه چیخارتسین. ایچریده کی ده آیاغینی قاییشین قاباغینا قویماقلا قاییشین ضربه‌لرینین قاباغینی آلار. قاییشی ووران هردن ده بیر اونون قیچینا ووراركی آیاغینی گؤتورسون اگر ووروملمادان قاییشلاری چیخاردا بیلسه‌لر هره‌سی بیر قاییش گؤتوروب، ایچریده‌کیلری

وورماغا باشلارلار.
قورخانلار اؤزلرین ایتیریب بیر یانا قاچارلار اونا گؤره ده قاییش ضربه‌سینی یئیرلر. قورخمازلار گیره‌له‌ییب اویونچونون بیرین تپیکله وورارلار. بئله‌لیکله اویون دییشیلیب ائشیکده کیلر ایچری گیررلر اویون دا دوام ائدر.

ماللامیندی

Mallamindi

(اوغلانلار اوچون)
اوشاقلار ایکی قروپا بؤلونر. هر قروپون اویه‌لری اؤز آرالاریندان بیر ماللا سئچرلر. پوشک آتارلار بیر قروپ آرایا دوشر. آرایا دوشن قروپ ال _اله وئررلر سئچیلن ماللا قروپونون چئورسینده دولانار تا ائشیکده کی قروپون اویه‌لری بونون قروپونون اوشاقلارینا مینن‌لری قویماسین (ماللانین الی قروپونون اوشاقلارینین پالتاریندان آیریلمامالیدیر) بئله‌کی هر کس ایسته‌دی مینه ماللا اونون آیاغیندان ووروب یاندیرار (یانان اوشاق اویاندان چیخمالیدیر). اگر ماللا ووروب سالابیلدی قروپلارین یئری دییشیلر، یوخسا قروپون هامیسینا مینسه‌لر سونرا ماللانین اؤزونه ده مینرلر.

گول- گول

الیمیزه گول_گول اویونو حاقدا اوچ یازی الیمیزه چاتمیشدیر، آشاغیدا احد فرهمندی‌نین یازیسی تامیله و سوسن‌خانیم نواده‌ی رضی و محمد الفت جنابلارینین دا یازیسی‌نین آزجا فرقلی قیسمتلری وئریلمیشدیر.

رداکسیا هئیتی

احد فرهمندی گول-گول اویونو حاقدا بئله یازمیشدیر:

اویونچولار ایکی دسته‌یه بؤلونوب، بیر کیچیک داشی، لوبیانی، نوخودو، شاری... گول ائدرلر. اویونو باشلایان دسته گولو اؤز آرالاریندا گزدیریب بیرینین اووجوندا گیزلدر، باشقا اویونچولار اووجلارینی یوموش حالدا قارشیداکی دسته‌دن بیر نفر هوشلو_ باشلی اویونچو، گولو تاپماغا چالیشار. بو اویوندا بعضی اویونچولارین گولو اللرینده اویناديب گیزلتمک اوچون اؤزل باجاریقلی اولار، او اووجلارینی خاص بیر حرکتلرله آچیب یومماق ایله گولو تاپانین فیکرینی چاشدیرار. گولو آختاران دسته گولو تاپارسا، قازاندیغی امتیازلارینی چوخالدیب بو دؤنه گولو اونلار گیزلدرلر، تاپا بیلمه‌سه‌لر حریفین امتیازی آرتار. عادت اؤزره بو اویوندا هانسی دسته ۲۱ امتیازی تئز قازانسا یاریشی اودموش اولار. بئله‌لیکله اویون ساعاتلار هیجانلا دوام ائدر، گاهدان اویونو آرتیق شیرینلتمک اوچون بیر یئمه‌لی اوسته یاریشارلار. کئچمیشده تبریز و آذربایجانین چوخلو کند و شهرلرینده اوروجلوق آیینداً افطاردان سونرا، بو اویون قهوه‌خانالارلا ائولرده بوللو هیجانلا اوینانیلاردی.

سوسن خانیم نواده‌رضی بو اویناماغی بئله تعریف ائدیر:

اللریمیزی آپاراردیق دالیمیزا، گولو اووجلاریمیزین بیرینه قویوب، اووجوموزو یوموب، گتیریب ایکی یومولو الیمیزی اوزاداردیق قارشیمیزداکی اویونجویا. اگر گولون هانسی الده اولدوغونو تاپسایدی، گولو اونا وئرردیک و اویونا

او دوام ائدردی. گولو تاپماسایدی، یئنه ده الیمیزی دالیمیزا آپاریب گولو گیزله‌دیب اؤنه توتوب سوروشاردیق:

- ایه دئدین هانسیندا؟
-یا موندادی
یا موندا
حالواچی
توکانیندا
بابام
دئدی
وئئئر...
مون...
دا!

اسکی زامانلاردا بو اویون قیشدا کورسو باشیندا اوینانیلان چوخ سئوینجلی اویونلاردان ساییلاردی. اللری آپاریب کورسو یورغانی‌نین آلتیندا گولو گیزلدیب، سونرا اللری چیخاردیب قویارمیشلار کورسونون اوستونه.
بیزلر ده قیشدا پتو یا یورغان چکیب اونون آلتیندا گول _گول اویناردیق. بو اویوندا بولان _ سولان جیغاللیق ائله‌مک اولاردی!

محمد الفت جنابلاری ایسه بئله یازیر:
اویونچولار اللرینی بیر خاص فورمدا توتوب (بوردا بیر جور ساخلایاجاقلار کی گولو پایلایاندا قارشی قروپ اونو گؤرمه‌سین) گول پایلایان گولو پایلاماغا باشلار بو آن دا او بیرسی قوروپون اویونچولاری دقتله گول پایلایانا و گولو آلانلارا باخارلار چون هرکیمین الینه گول دوشسه اونون اوزونون رنگی دَیشیلیب تئز بللنر او اوزدن گول آلان یا دوغرو دئسک گول اونا دوشن کیمسه چوخ مهارتلی اولمالی، گول آلاندان سونرا حالی دییشیلمه‌مه‌لی یوخسا اؤزونو لووا وئریب، حریف گولون کیمده اولدوغو بللی ائدر.

آشاغیدا اوخویاجاغینیز اویونلار قایناق آذری ژورنالی‌نین۵-جی، (ائل دیلی و ادبیاتی ضمیمه‌سی‌نین ۱۲-جی) سایندان آلینمیشدیر.

مرند شهرینده اوشاقلارین اویونلاریندان

محمد عابدین‌پور

اویونچولارین سئچیمی

اوشاقلار اویونلاریندا، اویونچولاری بللتمک اوچون، اویونو هانسی‌سی باشلاماق اوچون، بؤلونمک اوچون آشاغیداکی سؤزلری دئییب، اؤز آرالاریندا «قورد» اولانی سئچرلر:

۱- «قووالا قاچدی»یا «گیزلن پاچ» اویونلاریندا قوردو سئچمک اوچون، اویناپانلار بیر یئرده یئغیشیب اللرینی گتیره‌ـگتیره بئله دئیرلر:

کوم پا نی یَس
کؤمه کی یَس

اللرین هامیسی بیر جوره گتیریلسه (الین ایچری اوزویا ائشیک اوزو) اوندا یئنیدن گلرلر. بو ایشی نئچه یول‌ـ بیری قورد اولاناجان‌ـ گؤررلر.

۲- اوشاقلار کوم‌لاشیب قوردو بللندیرمک اوچون اونلارین ایچیندن بیر نفر کی معمولا او بیریسیلردن بؤیوک اولار بارماغی‌یله اوشاقلارا ووروب بئله دئیر:

لپه/ دویو/ نوخوت / نال/ میخ/ چیخ

ویا

دره / تپه/ دوز/ یوز/ ایخ / میخ/ گیلاس/ چیخ

ویا

قـیزیل آفتافا/ گوموش آفتافا/ اوخ آتدی/ اوخ توتدو/ بو قالدی/ بو چیخدی

***

ال_اله دویمه بله

اوشاقلار ال_اله وئریب، سئوینج ایله ناقیشلی گئدیب بئله اوخویارلار:

ال_اله دویمه بله
آتام گئدیب باشماق آلا
بیر تای سنه

بیر تای منه

هوپبالان قوش (بیرلیک ده هوپباشارلار گؤیه، اوتورارلار یـئره)

قووالا قاچدی

بو اویونو ایکی جور اوینارلار:

۱- بیریسی قورد اولار او بیریسیلر قاچارلار.

اونلار کی ایستیرلر بو اویونو اویناسینلار بیر یئره یئغیشیب «کومپانی‌یس» گلرک یادا «ایخ، میخ، چیخ» دئیرک بیریسی قورد اولار. قورد او بیریسیلری قووالاییب الی هانسی‌سینا دَیسه او قورد اولار. بئله‌لیکله کؤنوللری چکنه قدر اویونو داوام ائدرلر.

۲- قروپ اویونو (بیر نئچه‌سی قورد اولار، بیر نئچه‌سی ده قاچار)

اوشاقلار ایکی یئره بؤلوشندن سونرا شئریم_خط یا دا ائله دئدیگیمیز یوللاریلان قوردو بللندیریب بیر یئری (باغدا اویناسالار بیر آغاجی

کوچه‌ده اویناسالار بیر دسته‌یی یا دا بیر قاپینی) «مایا» ائلرلر.

قووالایان اوشاقلارین بیری «مایا» دا دوروب او بیریسیلر قاچانلاری قووالایار. هانسینا ال دیسه اویانیب، اویوندان چیخار. بو آرادا قاچانلارین بیریسی گلیب «مایا»نی آلسا (الینی «مایا»یا ووروب، دئسه مایا) بوتون اونلارکی، وورولوب ائشیگه چیخمیشدیلار سئوینجله مایانی آلان یولداشلارینی آلقیشلایاراق مئیدانا گیررلر.

ایندی ایسه قووالایانلار قاچانلارین هامیسینی ووروب، یالنیز بیری قالسا، اوندا گرک اوکی «مایا»دا دورموشدو مایادان چیخیب، هامیسی بیرلیکده اونو قووالاسینلار. اگر او بیر نفر ائله‌یه بیلسه هامیسی‌نین الیندن قاچیب مایایا چاتیب دئیه «مایا»، اوندا یئنه ده اونلارین تیمی قاچیب اوبیریسیلر توتاجاقلار.
آمما اگر قووالایانلار قاچانلارین هامیسینی وورسالار اوندا اونلار قورد اولاجاقلار. بئله‌لیکله اونلار یورولوب آیاقدان دوشنه‌جن شنلیکله اویناياجاقلار.

گیزلن پاچ

بو اویون دا ائله «قووالا قاچدی» کیمی او اویونلاراندیر کی، کند و کیچیک شهرلرین اوشاقلاری اونو چوخ سئویب، اونا چوخ ماراق گؤسترلر.
بو اویونو دا هم تیمی اویناماق اولار (اوشاقلارین سایی چوخ و میدان گئنیش اولسا) هم ده کی، بیریسی قورد اولوب او بیریسی یا او بیریسیلری تاپار.
بو اویوندا دا «قووالاقاچدی» کیمی بیر یئری «مایا» اوچون بللندیرندن سونرا اوشاقلار ایکی یئره بؤلوشوب بیر تیم گیزلنر، بیر تیم‌ده تاپار. تاپانلار مایادا یئغیشیب گؤزلرینی یوماراق اوناجان سایارلار. سایی قورتاراندان سونرا باشلارلار تاپماغا. آختارانلارین هانسی‌سی او بیریسیلردن بیرینی تاپسا اونون گیزلندیگی یئری ایله آدینی دئییب، قاچار الینی «مایا»یا یئتیریب، «شؤوبه» دئسه یا دا گیزلَنلرین بیریسی تاپانلارین گؤزوندن اوزاق میسا–میسا اؤزونو مایایا یئتیریب «شؤوبه» دئسه اوندا او تیم یئنیدن گیزلنه‌جکلر.
اگر هامیسی تاپیلیب، بیری قالسا او سونا قالانی تاپاندان سونرا گرک بیرلیکده مایادان چیخیب اونو توتسونلار. اگر بو شخص ائله‌یه بیلسه مایایا چاتیب «شؤوبه» دئسه اوندا اودوب یئنیدن گیزلنه‌جکلر. اگر ووروسا

اوندا اونلار قورد اولارلار.

یـئرده قالان قورد

بو اویوندا بیری قورد اولوب او بیریسیلر قاچیب اوجا یـئره چیخارلار. اونلار گرک چیخدیغی یـئرلریندن قاچیب آیری یـئره چیخسینلار. بو آرادا اگر قورد اونو وورسا او قورد اولاجاق.

قورد اولان دئـییر:

- یـئرده قالان قورد!

اونون سؤزو قورتارمامیش او بیریسیلر گرک بیر یـئر تاپیب، چیخالار اونون اوستونه. هانسی یـئرده قالسا قووالایـیب، اونو وورار او قورد اولار.

اگر هامیسی گؤیده اولسا دئـیر:

- گؤیده قالان قورد!

هر کیم گؤیده قالسا قورد اولار.

آرادا ووردو

بو اویوندا اویونچولار ایکی یـئره بؤلوشوب، بیر تیم آرایا گیریب او بیریسی تیمدن ایکی نفر بیر_ بیرینین توشوندا اولاراق توپ ایله اونلاری ووررلار. ایچریده اولانلارین هانسی‌سینا توپ دَیسه او ائشیگه چیخار. اورتاداکی اویونچولارین اگر بیری توپو گؤیده توتسا اونا «قـیست» دئـیرلر. بو قـیستلارین بیری ایله بیرینی دیریلده بیلر (ائشیگه چیخمیشلارین بیرینی ایچرییه گتیرر). قـیستی اولان اویونچو اگر ووررولسا اوندا بیر قـیستی یانار (هر قـیست بیر جان حسابا گلر). اگر هامیسی ووررولوب بیری قالسا اوندا توپلاری آتدیقجا سایارلار اگر اون توپ آتیلسا، هئچ بیری اونا دَیمه‌سه اوندا او بیریسیلر ده ایچرییه گیررلر (دیریلرلر)، اگر دیسه او بیریسی تیم ایچرییه گیره‌جک.

توپ عربی (توپ انَبیر)

بو اویوندا ایکی دایره (ائو) بیرین میدانین بو باشیندا، بیرینی ده او بیریسی باشیندا چکیب، سونرا بیری توپو آتیب دایره‌نین ایچینده کی اونو آغاج ایله ووراr (اگر توپ یئکه اولسا اوندا یوموروق ایله ووراr)، او بیریسی دایره‌یه ساری قاچار اگر توپو آتانلار توپو گؤتوروب، او ائوه گیرمه‌میشدن قاباق اونو توپلا وورسالار اوندا او یانار. توپو ووراندا گؤیده توتسالاردا او یانار.

هوققولو قوشا

ایکی نفر بیر_ بیرینین توشوندا دورارلار بیری ده اورتادا اولار. اونلار توپو بیر_ بیرلرینه آتارلار اورتاداکی توپو اونلارین هانسی‌سیندان آلسا اوندا یئرلری دییشیلر.

قاییش‌قویدو

بیر دایره چکیب نئچه نفر ایچری‌ده قاییشلارین باشیندا دورار. قاییشلارین باشی دوز دایره‌نین جیزیغیندا اولار. ائشیکده‌کیلر چالیشارلار اونلاری قاپسینلار. ایچریده‌کیلر اونلارا تپیک ووروب، قویمازلار. اگر ایچریده اولانلارین بیری ائله‌یه بیلسه ائشیکده‌کیلرین بیرینی تپیکله وورسون، بو شرط ایله کی بیر آیاغی ایچریده اولسون، اوندا ایچریده‌کیلر ائشیگه چیخیب اونلار قاییشی قاپاجاقلار. هاندا_ هاندادی کی، قاییشلرین بیری اونلارین الینه کئچسین اوندا او قاییشلا ووروب او بیریسی قاییشلاری دا ائشیگه چیخاراراق نئچه یاندان ایچریده‌کیلری ووراجاقلار. ایچریده‌کیلر اورتادا کورک_کورگه دوروب، قویارلار قاییشلیلار اونلاری وورماق اوچون ایچرییه گیرسینلر. اوندا اگر ائله‌یه بیلسه‌لر اونلارین بیرینی تپیک ایله وورسونلار قاییشلاری یئره قویوب اونلار قاییشلاری قاپاجاقلار.

دونیانین ان اسکی اویونجاغی

سون آیلاردا آنادولو و بین‌النهرین مدنیت مرکزلرینین بیرلشدیگی ماردین شهرینین یاخینلیغینداکی تاریخی تپه‌لرین قازینتیلاریندا یئددی مین بئش یوز ایل‌لیک داش اویونچاق تاپیلدی.

بو داش اویونجاق بو گونکو تراکتورا بنزه‌ین بیر کیچیک آرابادیر، بو اویونچاق آرکئولوقلارا گؤره کالکولیتیک دؤنم یعنی ۳۰۰۰-۵۵۰۰ ایل میلاددان اؤنجه‌یه عاییددیر. آرابا ایندی ماردین موزه‌سینده ساخلانیلماقدادیر.

ماردین موزه‌سینده بوندان علاوه بئش مین ایل‌لیک بیر داش قولچاق و داشدان دوزلمیش سس چیخاران بیر قوش اویونچاغی دا واردیر.

آشاغیدا ماردین موزه‌سینده سرگیلنن بو داش آرابادان ایکی گؤرونتو وئریلمیشدیر.

قایناق:

http://www.aksamhaber.net/guncel/dunyanin-en-eski-oyuncak-arabasi-ve-arazi-tapusu-mardinde-bulundu.htm

کتاب تانیتیمی

باغ‌معروف

ائل بیلیمی‌نین سیرا کیتابلارینداn ایشیق اوزو گؤرن اوچونجو کتاب، «**باغ‌معروف**» آدلی کتابدیر.

کتابین اؤن‌سؤزونده کاظم عباسی جنابلاری یازیب: «... کتابین باشقا آلقیشا لایق دَیَرلری توپلانان ژانرلارین چئشیدلیلیگی و یئنی‌لیگینده گؤرونمه‌لیدیر. باغ‌معروف فولکلورو آنتولوژیسینده «مراسم»لره اطرافلی توخونماق ایله یاناشی، آز قیده آلینان «روایت»لره ایسه یئترینجه یئر آیریلیبدیر. بورادا هابئله، باغ‌معروفدا یایقین اولان فولکلوریک پئشه‌لر، عموم خلقه عاید اینانجلار، اوشاق و قادین فولکلورو، تورکه‌چاره‌لر و بیر چوخ ژانرلار گؤز اؤنونه قویولماقدادیر. بونلارلا یاناشی توخونولان ژانرلار درین دقّت‌له چوخ اینجه‌لیکله آییرد اولونوب، فرقلی بؤلوملرده، فرقلی باشلیقلار آلتیندا گلیبلر...»

باغ‌معروف کتابی، رحیم قابل‌نژاد و احد فرهمندی‌نین چاباlاریلا، ۲۱۶ صفحه‌ده، تبریزین «آیین» یایین ائوینده ۱۰۰۰ نسخه تیراژیندا۱۳۹۱- جی گونش ایلی‌نین آبان آییندا چاپ اولوبدور.
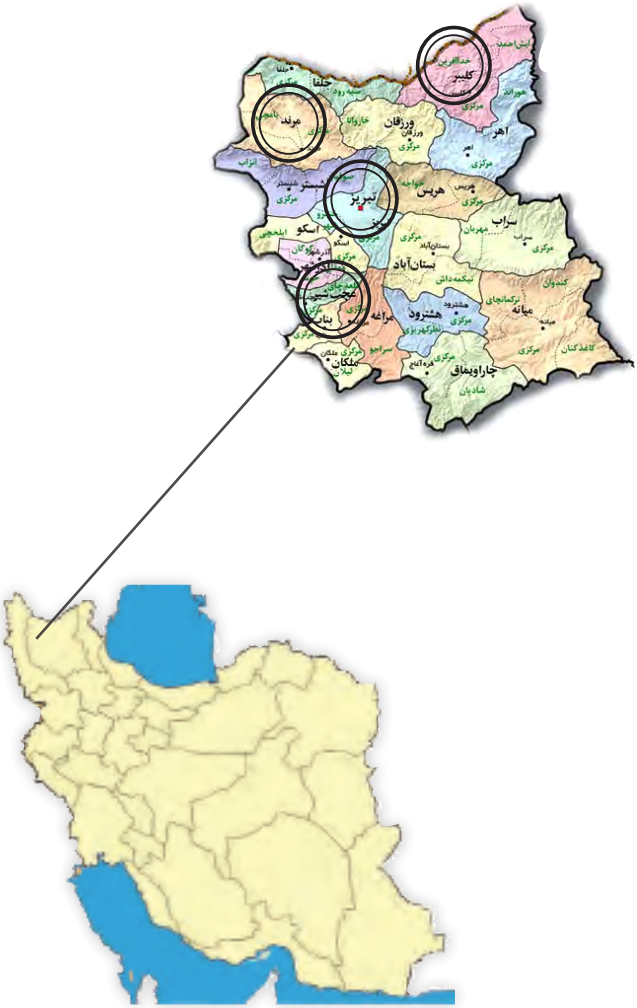
بو سایید‌ا توپلانیب، یاییلانان ماتریاللارین جغرافیاسی